Acil Varoluşsal Eylem: İlahi Ebedi Öz'ü Güncellemeye Koşalım!

Sadık KILIÇ*

Özet

Dünya tarihinin hızlı akışı, dün ile bugün arasında bir kopukluk yaratmaktadır. Bu akışı anlamlı bir zemine oturtma konusunda Müslüman bireyler de önemli roller üstlenmek durumundadır. Bunlardan biri insanı tek boyuta indirgeyen maddî bakış açısını derinleştirerek, Allah Teâlâ'nın kendilerine yüklemiş olduğu *"insanlık için çıkarılmış en hayırlı ümmet"* misyonunu yerine getirecek bilinçsel uyanışı sağlamaktır. İkincisi ise Batı'nın paradigmasından, bilgiye bakış açısından ve düşünce kalıplarından kurtularak, değişmeyen asıl olarak Kur'ân ve sahih nebevi gelenek çerçevesinde kendi hakikat dünyalarını yükseltmektir.

Anahtar Kelimeler: Kur'ân, varoluş, modernizm, hakikat, yabancılaşma

Urgent Existential Call: Let's Run To Update Divine Eternal Essence!

Abstract

Rapid flow of the history of the world creates a gap between yesterday and today. Muslim individuals are required to undertake important roles in order to convey this flow into a meaningful base. One of them is to create a consciousness awakening in order to fulfil God's mission to human being as "most favourable ummah brought from mankind" by deepening the materialist perspective which deducts human into one dimension. Second one is to get rid of from Western paradigm and its knowledge perspective and raise the Qur'an and authentic Prophetic traditions, as unchanging essence,.

Key Words: Qur'an, existent, modernize, truth, alienation

Evrenin tarihiyle ve varoluş serüveniyle kıyaslandığında çok mu çok kısa gözüken Dünya tarihi, kendi içinde değerlendirildiğinde, çok hızlı ve çeşitli değişim, dönüşüm ve sentezlere uğramakta; bir anlamda, dün ile bugün ve bugün ile de yarın arasında hiçbir müşterek kod kalmamaktadır. Sonsuzmuş hissi veren kozmik varoluşun tarihi karşısında zaten bir hiç gibi duran, ama insanlık için çok anlamlı periyotlardan oluşan bu zamansal ve olgusal akışı, anlamlı ve mutlu kılıcı bir çerçeveye yerleştirmek için hiç şüphesiz, odak varlık insana, bilhassa hakikatin mümini olan Müslümanlara bir takım yükümlülükler terettüp etmektedir.

* Prof. Dr., Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi , Tefsir Ana Bilim Dalı Öğretim Üyesi, sadikkilic@hotmail.com.

Biz bu insânî ve varoluşsal yükümlülükleri, iki merhale halinde sunmaya çalışacağız.

a) Birinci Merhale: Bilinçsel Uyanış!

Sorunlarımızın giderek karmaşıklaştığı, önümüzdeki çözülemezler yığınının iyiden iyiye kabardığı günümüz insanî toplumsal vakıası, bizi, haliyle çözümler aramaya sevk etmektedir.

Bütün sorunların tek kelimeyle özetlenebilecek kaynağı, dünyaya ve olaylara, insan-meta ilişkilerine tek, yani madde boyutlu bir zaviyeden bakmakla başladı. İnsan için olan ve onunla birlikte bir mana derinliğine kavuşan kâinat ve bütün varoluş, metafizik şeffaflık ve sonsuzluk boyutundan soyutlanınca, geriye sadece mat ve sonlu, bize hiçbir ileri ufku göstermeyen kapalı bir evren, toplum ve insanlık modeli kaldı.

İnsanlığa yolunu aydınlatacak üstün bilgi ve irfan kaynaklarının, 'Başkaldırıyorum ve inkâr ediyorum; öyleyse varım!' çıkışı ile unutulmuşluğa terk edilmesiyle, 'dikey, en yukarılara', varoluşun '*Sidre-i Müntehâsı*' (*Aşkınlık Lotusu*)' na doğru gelişme yerine, 'yatay', yani 'insandan çıkıp insanda sona eren bir gelişim çizgisi kabullenildi. Karl R. Popper'ın, Mantıkçı Pozitivizm'in iddiaları hilafına acziyetini ve yetersizliğini ortaya koyduğu bu keyfiyyet (*Tarihselliğin Sefaleti*), insanı ve onun bütün kurumlarını kendi gözsüz ve hedefsiz atlarına koşmuş olan, doğrusal ve fiktif/mevhum bir '*İlerleme Miti*'ne doğru aktığı kabullenilen, Aşkınlık inancından uzak: *profan* bir zaman demetidir.

Köklerini, kâinatın ve varoluşun kaynaklarıyla paralel hisseden; kendini geçmiş, şimdi ve gelecek zaman, en bariz olanı da bir '*Ahiret*' boyutunda algılayan insan zenginliğine yabancı olan bu tarih algısı, Allah'ın gözdesi, evrenin hülâsası (*zübde-i kâinat*) ve cevheri biz insanları, çorak bir zaman perspektifinin iki rakkasesi arasına kilitledi.. Buradaki yanılgı şu: İnsan sırrı, ondan yola çıkıp yine ona vararak çözülemez! Sembolik bir ifadeyle söylersek, çok bilinmeyenli açık bir evren olarak insanı tahlilde müracaat edilecek ana kaynaklar, insanı aşan, varlık âlemini mâna ile dolduran Yüce Kudret, Yaratıcı Varlık, yani Rab, İlâh gerçeğidir. İşte, varlığın ve var oluşun gelişimini ve açılımını ilâhî prizma yerine, salt insan dimağının dayanıksız ve geçici fikir, düşünce dalgalarına terk edersek, o zaman, Guénon'un ifadesiyle, '*Niceliğin, niteliğe*', 'Maddenin, mânâya' hükümranlığı yaşanır ki, bu da, günümüzde gözlendiği gibi, insanın ruh ve mana katmanları bertaraf edilerek, kolu kanadı budanarak, '*tek boyuta indirgenmesi*' demek olacaktır.

O halde, kim üstlenecektir insanın geleceğini? Hangi el, 'dur!' diyecektir, insanı kendisine yabancılaştıran *profan* ve *seküler* tarih algısının buyurgan, tahammülsüz ve insana soğuk o uğultularına? Varlık tezahürünün idrakinde yanlış değiştirilmiş makası (Muhammed Aziz el-Lahbabi) düzeltecek olan kimdir? Oysaki insanla ilgili her sorun, insanı bunaltan, kendine ve evrenin iç düzenine yabancılaştıran her

konu, kâinat çapındadır. Zira insanı ilgilendiren, doğrudan evrenin geleceğini de ilgilendirmektedir. Öyleyse insanın kendi yaratıcı, çözümleyici iradesidir, kendisine ümit bağlanan. Ayrımsız, tüm insanlar, tek ya da topluluk halinde, sorunlarının kaynağı olan bu, *'insanın, toplumun ve kâinatın, ilahî ve insanî olandan uzaklaşması*'na el koymak zorundadırlar. İnsanın, tarihe ve zamana yön verecek iradesinden beklenen budur!

Öte yandan, asırlık zaman aralıklarına rağmen, insanlığın bugünü ile dünü arasında pek de niteliksel bir fark bulunmamaktadır. *Günümüzde, dünün aksine, bugün rûhun fakirliği, fikrin ve düşüncenin kısırlığı, insanın çaresizliği, kültürlerin yetersizliği ve doyuruculuktan uzak oluşu, medeniyetlerin de aldatıcılığı gündemdedir*. Evet, geçmişe bakıldığında şimdi insan ömrü daha çok uzamış, hayat seviyesi yükselmiş, ama 'insanın tarihi' kof, boş bir çerçeve ve kısa bir anıya dönüşme eğilimine girmiştir. Metâ karşısında kazanılan her zafer ve atılan her çığlık ise, bir yalnızlık ve derunî bir kimsesizlik okuna dönüşerek, *bumerang* gibi, insanın varlığına saplanmıştır.

Çözümlemelere ulaşabilmek için bir başlangıç noktası belirlemek, artık geciktirilmez bir eylem olmalıdır! Bu ise, *aşkınlık bakışları/ilahi murakabe* altındaki 'insan'dır. Aşkın ve en üst disiplince geliştirilen, hissin ve bilginin sınırsız ufuklarına doğru koşan bu insan profilinin sergileyeceği nizamdır, sistemdir. Dünün toplumları nasıl, bu nizâm ve ahengi istikbâl ederek ikbâle ermişlerse, şimdinin insanları da, aynı şekilde, bütüncül mutluluğa nail olacaklardır. Özellikle de, *'İnsanlık için çıkarılmış en hayırlı toplum*' olma misyonunu taşıyan biz müminler için, bu böyle olmalıdır.

" كُنْتُمْ خَيْرَ أُمَّةٍ أُخْرِجَتْ لِلنَّاسِ تَأْمُرُونَ بِالْمَعْرُوفِ وَتَنْهَوْنَ عَنِ الْمُنْكَرِ وَتُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ"

"*Siz, insanlar için çıkarılmış en hayırlı bir ümmet oldunuz. İyiliği emreder, kötülükten men edersiniz ve Allah'a inanırsınız*." (Al-i İmran, 3/110).

b) İkinci Merhale: Kendi Mana/Hakikat Dünyamızı Yükseltmek!

Kelimelerin; düşünce ve kavramların yapı taşları, onların örgülerini oluşturan ilmikler durumunda oldukları bilinen bir gerçektir. Bu temel ilişkiden ötürü, her düşünce ve her nizam, onun mümessili ve '*gösteren*'i (signifiant) olan kelimeler vaz eder; sonra onu, bir ajan ve etkin bir unsur olarak, düşünceler, ideolojiler ve inançlar mücadelesinin cereyan ettiği birey ve toplum cephelerine sürer.

Böylece, bir sözcük, bir dünya anlayışını; daha geniş ölçekte, top yekun bir varlık perspektifini peşinden sürükler. Zira varlık algısı ve tasarımının 'dil' üzerinden ifadesini bulacağı ve 'gerçeklik alanına çıkacağı' hakikatine de bir vurgu olmak üzere, *'Dil, varlığın evidir*' (Heidegger) denilmiştir; bir diğer ifadeyle, "varlık dilde ortaya çıkar, kendini ifşa eder. (...) Kelimenin tükendiği yerde [işte bu

nedenle] hiçbir şey olmaz."[1] Böyle bir gaye için seçilen kelime, bağrından çıktığı toplumsal yapı ve kültürel dünyanın hayat algılayışı ve varlık paradigmasının çok veciz bir sembolü haline gelir artık. Sözcüğün bu sembolik yanını kullanarak, ona, gerek kendi toplumu gerekse diğer uygarlıklar nezdinde âdeta tılsımlı bir cazibe yükleyen bir medeniyet de insanlara artık, çağrışımlar yüklü sözcükler vasıtasıyla hükmetmeye başlar. Bu bağlamda 'm*odernizm*' de, işte bütün dünyayı peşine takmış böylesi '*dilbaz*' sözcüklerdendir.

Batı'dan esen bir kasırga... Doğu'nun egzotizmine; onun, geleneklere, bölüşüme, ihtiyaç için üretme, nesnel değerler sistemini aşan metafizik değerlere sırtını dayamış varoluş perspektifine köklü bir karşı çıkış... Ve öfke yüklü... Özü itibariyle, bireyselleşme, aklîlik (rasyonalizm), daima yeniyi ve maddi çıkar getireni alma (Pragmatizm) ile karakterize edilebilecek olan, bu nedenle de, daha çok üretim ve olabildiğince tüketim anlayışını modern bir mitosa dönüştüren, doğrusal/linéer bir gelişmeden yana bir "*karşıt tez*"… Sınırsız Aklı (*Ratio)* birincil derecede değerler kaynağı olarak tanıyan "rasyonalizm" ve, dinî geleneksel değerlerden ve manevi-metafizik 'özler'den uzaklaşma manasında doğrusal bir tarihî gelişmeyi öngören Hegeliyen çizgiye uygun "Tarihselcilik", onu besleyen iki damar... Nitekim 20. Yüzyılın St. Thomas'çı düşünürlerinden biri olan Jacques Maritain (1882-1973) de bunu, kültürün bizzat içinden birisi olarak, şöyle ifşa etmektedir: "*Bu ateist sözde kültürün ve, bir lanet bildirisi olan bu lafta bilimsel Modernizm'in yayılması ancak dünyayı hayat veren güçlerinden ve manevi ruhsal kaynaklarından boşaltmayı başarabilmiştir!*"[2]

Modernizm, militan bir çığlık. Modernizm, bir varlık algılayışı ve peşinden arsız bir hayat tarzı olarak sunulmadan önce, ifritçe bir yolla, bunun zihinsel, sosyal ve ekonomik zeminini hazırlamıştır. Bu bağlamda, Batılı mantaliteye uzak toplumlar, kendi varlık idraki ve şemaları konusunda şüpheye düşürülmüş, bir süreç içinde de kendi varoluş kimliklerine yabancılaştırılmışlardır. Dünyasal zenginlik, dilediğince tüketim, sınırsız özgürlük, sürekli ilerleme ve gelişme vb. sütunlar üzerinde yükselen modern varlık paradigması, bir köksüzlük duygusu içindeki bunalımlı toplumlar nazarında, artık cazibesine karşı konulamayan bir *Mefisto* haline dönüşmüştür..

Şöyle bir tespit yapmalıyız: İnsan ve varoluş serüveni konusunda bir kimlik bunalımına yol açan *modernizm*, olumlu öğeler de içermektedir kuşkusuz! Bunlar genelde, insan yaşamını kolaylaştıran, doğadaki ham madde kaynaklarından daha fazla yararlanmayı sağlayan; öte yandan bilgiyi kümülatif olarak büyütüp daha çok kimse tarafından kullanımını öne çıkaran teknolojidir. Burada sonuçta, insanlığın, kadim zamanlardan beri ortak damarlarından beslenen bu epistemolojik/ilmi ve teknolojik veriler, tüm insanlığın istifadesine sunulmuşlardır. Buna karşın, bilgi ve teknolojiye 'özel olmak' niteliğini kazandıracak olansa, kullanım amacı ve niyetidir.

[1] Latif Tokat, *Varoluşçu Teoloji*, Elis Yayınları, Ankara 2013, s. 73, 74.

[2] http://www.cnrtl.fr/definition/modernisme

Bu nedenledir ki, farklı matematik, fizik, geometri ilh. olmaz, ama fiziği ya da geometriyi farklı amaçlar için kullanan farklı laboratuarlar, daha geniş bir spektrumda da medeniyetler bulunabilir.

Bilgi ve onun kullanımı hususunda takınılacak tavır ise, açık birey, açık toplum şeklinde tanımlanabilir. Bir başka ifadeyle, kapalı, geçmişi her şeyiyle, kutsallaştıran; geleceğin meçhullerine sırtını dönerek tarihsel geleneği aynen sürdürme çabasında olan bir tutum ise, başka değil, sadece kendisi etrafındaki ölüm çitini yükseltecektir. İslam'ın başlangıç yılları böylesi bir tomurcuklanma, yücelmenin yollarını arayan tüm toplumlara, taçlanıp çiçeklenme çağları olarak diri bir örnek ve prototiptir! Sonsuz bir güvenle imanı bilgiye dayandıran, cehaleti de inkarın fideliği ve köprüsü addeden başka bir inanç sistemi olmamıştır!..

Bu demektir ki, tarih ancak bir kere yaşanacağından, Filozof Kierkegaard'ın deyimiyle, *'Tarih geçmişe doğru anlaşılıp geleceğe doğru yaşanılacağından'*, kendi moral, estetik ölçülerimize göre, zamanı geri çevirerek, bilgi ve teknolojiyi yeniden kurgulamak mümkün de değildir. Tersine, yapılması gereken, Allah'ın, tüm evreni, kanunlarıyla beraber insana sunmasını ifade eden '*teshîr*' bilincinin aydınlatıcılığında, objektif teyitlerden yoksun duygusal tepkilerden uzak durarak, bizi sarmalayan tarihe, artık bundan sonra bizim yön vermeye çalışmamızdır. Bilgi ve teknolojiye rengini veren bizim kendi niyet ve tasarılarımız; dinî toplumsal öğelerimiz olsun. Diğer dünya algıları ve hakikat modellerini göz ardı edip yok saymadan, uzlaşmaz ve katı (*Entegrist*) bir tavır zafiyetine düşmeden, bilgi üreten dev birimler ile onu kullanan ve işleyen teknolojinin çarkı, tutkuyla isteyelim ki, artık bizim manevi ve insanî ümitlerimize, kaygılarımıza eşlik ederek dönsün.

Eğer biz, katı bir *Zealot* [aşırı tepkisel, ben/biz merkezci ve karşıt] tavrı terk etmez, evrensel bilgi ve hikmetin en yakın takipçileri olmaz isek, Kur'an düşüncesinin yerdiği kemikleşmiş ve geriye doğru işleyen bir kısır döngüye düşeriz. Bu bakımdan, Kur'an'ın insana, topluma, evrene ve tüm varlık alemine açık dünyasında, kendini daima yenileyen (*teceddüd*), ona kendi mahiyet ve vasfını ("*Allah'ın boyasına boyanın.*" (Bakara, 2/138)) veren, ruhları ve dimağları hep diri ve hareketli tutan çözümler, öneriler peşinde olunmalı. Çünkü başarısızlık ve çözümsüzlük, tahlil ve nihaî terkipten uzak olan, vakıayı kendi oluşum süreçleri içinde ele almayan duygusal, hamasi, bu sebeple de reddedici, '*acûl*' ve de '*narsist*' tepkilerin bir sonucu olacaktır.

Genel bir yaklaşım olarak, size kendini kabul ettirmek isteyen bir düşünce ya da eyleme, yine kendi türünden, ama daha güçlü ve müessir olanlarıyla cevap vermek zorundasınız:

ادْعُ إِلَى سَبِيلِ رَبِّكَ بِالْحِكْمَةِ وَالْمَوْعِظَةِ الْحَسَنَةِ وَجَادِلْهُمْ بِالَّتِي هِيَ أَحْسَنُ إِنَّ رَبَّكَ هُوَ أَعْلَمُ بِمَنْ ضَلَّ عَنْ سَبِيلِهِ وَهُوَ أَعْلَمُ بِالْمُهْتَدِينَ

"*Rabbinin yoluna hikmetle ve güzel öğütle davet et; onlarla en güzel yöntemlerle tartış. Kuşkusuz Rabbin, yolundan sapanların kim olduğunu en iyi bilendir; O, doğru yolda bilinenleri de çok iyi bilir*" (Nahl, 16/125; yine bkz. İsra, 17/53). Bunun için de,

öncelikle, karşınızdaki olguyu iyi tanıyıp, kavramalısınız. *Vereceğiniz tepkinin isabetli olması için, tam yerinde durmalısınız.* Ama ilgisiz yerlerde durur da, bu konumlara göre tepki verirseniz, uzlaşmaz farklar, dolayısıyla çözümsüzlükler ortaya çıkar.

Bu sebepledir ki, o *'tam yerinde'*, yani size *global bakış açısı sağlayan nokta*da; filozof Spinoza'ya ait o kuşatıcı terimle belirtirsek, *'sub specie aeternitas'* kuşağında bulunma cehdi gerekir. Açılımını yaparsak, "*Şeyleri hep birden, ezeli-ebedi bir bakış açısından kavrama, geçmiş ya da geleceği dikkate almadan, tümden tek bir düşüncede bilme*'[3], *tümden kuşatıcı bir perspektif ve paradigmayla tarayabilme, irdeleyebilme kıvamına yönelme gerekliliği.* Etkili bir tümceyle, "Yalnızca ve hep şimdide görmektir. *'Şimdideki yaşam için hiç ölüm yoktur'* (Wittgenstein).'[4] Daha munis ve derin bir zaman bilincine gönderen terimimizle söylersek, *'ibnü'l-vakt'* ritmini kuşanmak.. Bu noktada biz, var kılınış ödevi olarak, tarihsel süreci okuma becerisiyle ilahî makam karşısındaki yükümlülüklerimizi yerine getirme gerilimini aynı anda benliklerimizde duyabilmeliyiz. Yönümüzü bu iki taraftan sadece birisine çevirir de diğerine arka dönersek, o vakit, farklılıklar ve çatışmalar kendiliğinden ortaya çıkar. Çünkü yaklaşımlardaki uzlaşmazlık ve çatışmalar, ilmî benmerkezcilik ve Narsisizm etkisiyle, hep tekçi (*monist*) yaklaşımlar, dayatmacı, birebir çözümler önerme eğiliminden neşet etmektedir.

Çözüm ya da çözüme giden yol, demek ki, tam ileriyi görebilmektir. Daha doğrudan bir ifadeyle, *müminleri harekete geçirmek için gerekli motivasyon ve öz, Kur'an ve sahih nebevi gelenekten elde edilirken, öte yandan, toplumsal değişim yakından izlenmeli, onun iç dokusu teşhis edilmeli; oluşumun iç sistematiğine, uygun noktalardan, Kur'anî bir yön esinlenmelidir.*

Diyebiliriz ki, *"Sahih alternatifler oluşturma bizim ödevimiz!.."*

Sahih bir alternatif oluştururken, öncelikli olarak, *modernleşme mitosu*nun helak edici cazibesi yok edilmeli. Sabıkası ortaya konulmalı. Ona giydirilmiş olumlu çağrışımların aksine, Modernizmin, hâkim paradigması bakımından insanlığın ortak yıkımına doğru giden bir süreç olduğu gösterilmeli. Tahlil ve tespite yönelik, keskin bir tarih yorumu… Onun, (bilhassa XIX. yüzyılın sonunda, XX. yüzyılınsa başında), modern bilimsel keşifler ile dünyanın genel gelişimine uygun olarak, [genelde] teolojiyi, özeldeyse Katolik inancı yenileyip uyarlamayı amaçlayan bir doktrin ve düşünceler akımı olduğu[5] bir kez daha vurgulanmalıdır.

Diğer yandan bizzat Müslümanlar, tarihsel süreç içinde onları durağanlaştıran itikadî ve fiilî unsurları belirlemeliler. Yalnız şu merkezi hakikat yerini daima korumalı: *Müslüman toplumların tarihi, ancak, Kur'an imanı ve sahih gelenek etrafında oluşur, olgunlaşır ve yükselir!* Ve Kur'an, etkin birey ve toplumlar öngörür. İşte bu

---

[3] Ahmet Cevizci, *Felsefe Sözlüğü*, Paradigma Yayıncılık, İstanbul 2010, s. 1464.
[4] Ömer Naci Soykan, *Felsefe ve Dil-Wittgenstein Üstüne Bir Araştırma*, Kabalcı Yayınevi, 1. basım, İstanbul 1995, s. 20-25.
[5] http://www.cnrtl.fr/definition/modernisme.

açıdan bakılınca müminler şimdi, manevî kimlik arınmasına yönelmeli. Kur'an ile kalpleri ve akılları arasına girmiş olan duygular, bilgisel birikimler olmaları gereken yerlerine konulmalı. İçsel bir hususiyet olarak, Allah'a ve O'nun mesajına sahîh bir bağlılık azmi ve aşkı oluşmadan, tarihsel bir yapılanma zaten zuhur etmez; o nedenle bu süreç boyunca hep, değişmeyen asıl olarak Kur'an'a ve sahih nebevi geleneğe atıflar yapılmalı. Biz müminler, Yüce Allah'ın, أَلَمْ يَأْنِ لِلَّذِينَ ءَامَنُوا أَنْ تَخْشَعَ قُلُوبُهُمْ لِذِكْرِ اللَّهِ وَمَا نَزَلَ مِنَ الْحَقِّ وَلَا يَكُونُوا كَالَّذِينَ أُوتُوا الْكِتَابَ مِنْ قَبْلُ فَطَالَ عَلَيْهِمُ الْأَمَدُ فَقَسَتْ قُلُوبُهُمْ وَكَثِيرٌ مِنْهُمْ فَاسِقُونَ *"İmana ermiş kimselerin kalblerinin, Allah'ın zikri ve inmiş Hak karşısında derin bir saygıyla ürpermesi (huşû) ve (onların), önceden kendilerine Kitâb verilip de, üzerlerinden uzun bir müddet geçtiğinden, yine içlerinden bir çoğu da yoldan çıkmış (fâsık) kimseler olduğundan, kalpleri katılaşmış kimseler gibi olmamaları vakti gelmedi mi hâlâ?!"* (Hadid, 57/16) sorgulamasına bir kez daha icabet ve tecdit tufanına tutulmalı, arınmalı.

Kısaca, bugün Müslüman ilim adamının, yüksek bir motivasyona; üzerindeki silikliği ve "*Ben başaramam*!?' duygusunu söküp atıp, çözümler sunabilme liyakatine sahip olduğu hususunda, diriltici bir teşvike, yücelerden bir özgüven telkinine ihtiyacı vardır. Bir de, onu, kendisi hakkında yetersizlik hissine boğan mütevâres ilmî birikim karşısında, yıkıcı ve küçültücü değil, yapıcı bir algı oluşturulmalı. Bu müktesebat cümlesini, kendi çağlarının alternatifi ve sorun çözümleyici söylemleri konumuna yükselten bir ruh ve çabayla ele alıp, onlardaki hayatî özler sürdürülmeli, kendi zamanlarına özgü tali unsurlar ve hususiyetler ise bırakılmalıdır. Böylece, hayatla hep yüz yüze gelecek olan îman eylemi ve dinî pratikler, devamlı aktivite kazanacak, varlığın gündeminde olmayı sürdüreceklerdir!

الله أعلم بالصواب

Kaynakça

- Cevizci, Ahmet, *Felsefe Sözlüğü*, Paradigma Yayıncılık, İstanbul 2010.
- http://www.cnrtl.fr/definition/modernisme.
- Soykan, Ömer Naci, *Felsefe ve Dil-Wittgenstein Üstüne Bir Araştırma*, Kabalcı Yayınevi, 1. basım, İstanbul 1995.
- Tokat, Latif, *Varoluşçu Teoloji*, Elis Yayınları, Ankara 2013.

Urgent Existential Call: Let's Run to Update Divine Eternal Essence![*]

Sadık KILIÇ[**]

Abstract

The rapid flow of world history has created a gap between yesterday and today. Muslims are obliged to undertake important roles in order to convey this flow into a meaningful base. One of them is to ensure the conscious awakening that would fulfil God's mission for human beings as "the most favorable ummah chosen" by deepening the materialist perspective that deducts humans into a single dimension. The second one is to get rid of the western paradigm, knowledge, and stereotypes and to raise the Quran and the authentic Prophetic traditions as the unchanging essence.

Keywords: Quran, existence, modernism, truth, alienation

The history of the world, which seems very short compared to the history of the universe and the adventure of existence, is subjected to very rapid and diverse changes, transformations and syntheses; and in a sense, there is no common code between yesterday and today and today and tomorrow. In order to place this temporal and phenomenal flow, which consists of periods that are considered nothing against the cosmic existence that feels infinite, into a meaningful and beatific frame, there is no doubt that there are responsibilities incumbent on humans, the focus of the universe, and especially Muslims, as the believers of the truth.

We will try to present these human and existential responsibilities in two stages.

Acil Varoluşsal Eylem: İlahi Ebedi Öz'ü Güncellemeye Koşalım!

Özet

Dünya tarihinin hızlı akışı, dün ile bugün arasında bir kopukluk yaratmaktadır. Bu akışı anlamlı bir zemine oturtma konusunda Müslüman bireyler de önemli roller üstlenmek durumundadır. Bunlardan biri insanı tek boyuta indirgeyen maddî bakış açısını

---

[*] This paper is the English translation of the study titled "Acil Varoluşsal Eylem: İlahi Ebedi Öz'ü Güncellemeye Koşalım!" published in the 3th issue of *İlahiyat Akademi.* (Sadık KILIÇ, "Acil Varoluşsal Eylem: İlahi Ebedi Öz'ü Güncellemeye Koşalım!", *İlahiyat Akademi,* sayı: 3, 2016, s. 1-8.) The paper in Turkish should be referred to for citations.

[**] Prof. Dr., Faculty of Divinity, Department of Tafsir, Atatürk University, sadikkilic@hotmail.com

derinleştirerek, Allah Teâlâ'nın kendilerine yüklemiş olduğu *"insanlık için çıkarılmış en hayırlı ümmet"* misyonunu yerine getirecek bilinçsel uyanışı sağlamaktır. İkincisi ise Batı'nın paradigmasından, bilgiye bakış açısından ve düşünce kalıplarından kurtularak, değişmeyen asıl olarak Kur'ân ve sahih nebevi gelenek çerçevesinde kendi hakikat dünyalarını yükseltmektir.

Anahtar Kelimeler: Kur'ân, varoluş, modernizm, hakikat, yabancılaşma

a) Stage One: Conscious Awakening!

Today's human social case, in which our problems are becoming increasingly complex and the pile of unsolvable problems is growing day by day, naturally leads us to seek solutions.

The source of all problems, which can be summed up in one word, began by looking at the world and events and the human-meta relations from a single, matter-sized perspective. When the universe and all existence, which is for man and has attained a depth of meaning with it, are isolated from the dimension of metaphysical transparency and infinity, all that remains is a dull and finite model of a covered universe, society, and humanity that shows us no horizon for the future.

Since the enlightening sources of knowledge and wisdom was abandoned with the movement of "I revolt and deny therefore I am!", a new line of growth, which is not a 'vertical' one that 'heading towards the peak', or '*Sidrat-al Muntaha*' (Lote-Tree of the Utmost Farthest Boundary) but a 'horizontal' one, originating at human and ending at the same point. This state of mind (the Poverty of Historicism), in which Karl R. Popper reveals his incapacity and inadequacy to the claims of rational positivism, is far from the accepted belief of transcendence, which flows into a linear and fanciful '*Myth of Progress*' that has harnessed man and all his institutions to its blind and unintended. Therefore, it is a *profane* bundle of time.

This perception of history, which has its roots parallel with the sources of the universe and existence; which is alien to the wealth of man who perceives himself in the past, present and future, the most obvious of which is in the dimension of the '*Hereafter*', has locked us, human beings, the most favorite of Allah, the abstract and the gem of the universe, between the two figures of a barren time perspective. The misconception here is: The human secret cannot be solved by starting from it and reaching it again! In symbolic terms, as an open universe with many unknowns, the main sources to be applied in the analysis of man are the truth of the Supreme Power, the Creator being, the Lord, and the God, which transcends man and fills the realm of beings with meaning. If we leave the development and expansion of existence and existence to the impervious and transient waves of ideas and thoughts of the human mind, instead of the divine prism, then, in Guénon's words, the rule of '*quantity over quality*', '*matter over meaning*' will be experienced, which, as

observed today, means the elimination of human layers of spirit and meaning, and the reduction of its branch, leaving only a '*single dimension*' behind.

Then who will take over the future of man? Which hand will say 'Stop!' to the bossy, intolerant, and cold humming of the profane and secular perception of history that alienates man from himself? Who is the one that will correct the wrong altered scissors (Muhammad Aziz Al-Lahbabi) in the realization of the manifestation of being? However, every human problem, every subject that overwhelms and alienates man from himself and the inner order of the universe, is in the limits of the universe because the human interest is directly related to the future of the universe. So, it is the man's own creator and the resolver will on which hopes are set. Without discrimination, all people, either in one or in a community, must seize the source of their problems, the '*disengagement of man, society and the universe from the divine and the human*'. This is what is expected of man's will to guide history and time!

On the other hand, despite the age-old time intervals, there is not much qualitative difference between the present and the past of humanity. *Unlike yesterday, the poverty of the soul, the infertility of ideas and ideas, the helplessness of man, the inadequacy of cultures and the lack of satisfaction, and the deceit of civilizations are on the agenda today.* Yes, in retrospect, the human life has now grown longer, the level of life has risen, but the 'history of man' has tended to turn into an empty frame and a short memory. Every victory over matter and every scream turned into an arrow of loneliness and desolation, like a *boomerang*, stabbed to the existence of man.

Setting a starting point for reaching solutions must now be an action that cannot be delayed! This is 'human', under *the gaze of transcendence*, or *the divine supervision*. It is the order, the system that this human profile will exhibit, developed by love and the highest discipline, running towards the limitless horizons of feeling and knowledge. In the same way that the societies of yesterday achieved this order and harmony in their future, the people of today will also be able to find the holistic happiness. Especially for those of us who have the mission of being 'the most auspicious society ever created for humanity', this should be the case.

"كُنْتُمْ خَيْرَ أُمَّةٍ أُخْرِجَتْ لِلنَّاسِ تَأْمُرُونَ بِالْمَعْرُوفِ وَتَنْهَوْنَ عَنِ الْمُنْكَرِ وَتُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ "

"You are the best nation produced [as an example] for mankind. You enjoin what is right and forbid what is wrong and believe in Allah." (Ali 'Imran, 3/110)

b) Stage Two: Raising Our World of Meaning/Truth!

It is a well-known fact that words are the building blocks of thought and concepts and the noose that form their weaves. Because of this fundamental relationship, every thought and every order impose the words that are its

representative and *signifiant*, and then takes it as an agent and an active element to the individual and community fronts where the struggle of thoughts, ideologies, and beliefs takes place.

Thus, a word follows a philosophy of life and on a larger scale, trails a whole perspective of existence. *"Language is the house of being"* (Heidegger) was said as an emphasis on the fact that the perception and design of the being will manifest through 'language' and will 'emerge into the realm of reality'; in other words, "the being appears in the language and reveals itself"(...) Where the word runs out [that's why] nothing happens."[1] The word chosen for such a purpose now becomes a very terse symbol of the paradigm of life perception and existence of the social structure and cultural world from which it emerges. By using this symbolic side of the word, a civilization that imposes an almost talismanic charm on its own society and on other civilizations also begins to dominate people by means of words laden with connotations. In this context, '*modernism*' is one of those 'eloquent' words that has put the whole world on its trail.

A tornado blowing from the West... A radical opposition to the exoticism of the East, its perspective of existence, based on traditions, division, production for need, metaphysical values that transcend the system of objective values... And full of anger... An "*anti-thesis*" in favor of linear growth, which is, in its essence, can be characterized with individualization, rationalism and pragmatism, which is favoring the new and the one that brings material benefits, and thus converts the idea of more production and consumption to the greatest extent into a modern mythos... A "*historicism*", which is in line with the Hegelian dialectic that sets forth a historical development which refers to an alienation from "rationalism", which recognizes the *ratio* as a primary source of value, as well as the religious traditions and values and the moral-metaphysical 'beings'... And two vessels feeding this historicism... Accordingly, Jacques Maritain (1882-1973), a Thomasian philosopher of the 20th century, takes the culture into consideration and states this fact as follows: "*The spread of this so-called atheist culture and of scientific modernism, which is a declaration of damnation, around the world has only succeeded in draining the world from its life-giving powers and moral-spiritual resources!*"[2]

Modernism is a militant outcry. Modernism has prepared the mental, social, and economic basis for this in an idiotic way, before being presented as a perception of being and followed by a cheeky lifestyle. In this context, societies far from the Western mentality have been cast into doubt about their existence perception and schemes, and in the process have been alienated from their own existence identities. The paradigm of modern existence rising on the pillars of worldly wealth, consumption as it pleases, unlimited freedom, continuous progress and

[1] Latif Tokat, *Varoluşçu Teoloji*, Elis Yayınları, Ankara 2013, p. 73, 74.
[2] http://www.cnrtl.fr/definition/modernisme

development, etc., has turned into a *Mephisto* that can no longer be resisted in the eyes of depressed societies with a sense of rootlessness.

Therefore, we have to say that: *Modernism*, which leads to an identity crisis of the adventure of man and existence, certainly has positive aspects! In general, these are technologies that facilitate human life and make greater use of natural raw material resources; on the other hand, the technologies that increase information cumulatively and make it more common for people's use. Here, eventually, these epistemological/scientific and technological data, which have been fed through the common veins of humanity since ancient times, are presented to the benefit of all mankind. On the other hand, it is the purpose and intention of use that will grant information and technology the quality of being '*exclusive*'. For this reason, there is no way for different mathematics, physics, geometry, etc. but there can be different labs that use physics or geometry for different purposes, and civilizations on a broader spectrum.

The attitude to be adopted regarding information and its use can be defined as an open individual and an open society. In other words, an implicit attitude that sanctifies the past with everything it touches and seeks to maintain the same historical tradition by turning its back on the unknown of the future will raise the fence of death around itself, not just any other. The first years of Islam are a living example and prototype for all societies looking for ways of such budding and glorification as the ages of crowning and flowering! There has been no other belief system that bases faith on knowledge with infinite confidence, and which considers ignorance the seedling and bridge of denial!

This means that, since history will only be experienced once, or as the philosopher Kierkegaard put it, since 'history will be understood towards the past and lived towards the future', it is not possible to reconstruct information and technology by turning back time according to our moral and aesthetic measures. On the contrary, what should be done is to divert the history that surrounds us by staying away from the emotional reactions that lack objective confirmations in the light of the consciousness that Allah presents the whole universe to man with its laws. Let our own intentions and ideas, which give color to information and technology, be our religious social elements. Let's ask passionately that the huge units that produces information and the wheel of technology that uses and processes it serve to our moral and human hopes and accompany our concerns, without ignoring the perceptions and the models of truth and falling in an unreachable and rigid *entegrist* attitude.

If we do not leave the strict *Zealot* [excessively reactional, egocentric and opposite] attitude and become the closest followers of the universal knowledge and wisdom, we will fall into an ossified and backward-functioning cycle, which is criticized by Quranic thought. Therefore, in the world of the Quran, which is open

to man, society, the universe, and the whole world of being, solutions and suggestions that are self-renewing and that grant its character and traits to the souls and minds keeping them always alive and energetic (“And say, "Ours is the religion of Allah", (Al-Baqarah, 2/138)) must be pursued because failure and insolubility will be the result of emotional, epic and thus rejectionist, ‘*impatient*’ and ‘*narcissist*’ reactions, which are far from analysis and eventual composition and do not address the case in its processes of formation.

As a general approach, you must respond to any thought or action that tries to establish itself with something of its own kind, but something stronger and more effective:

ادْعُ إِلَى سَبِيلِ رَبِّكَ بِالْحِكْمَةِ وَالْمَوْعِظَةِ الْحَسَنَةِ وَجَادِلْهُمْ بِالَّتِي هِيَ أَحْسَنُ إِنَّ رَبَّكَ هُوَ أَعْلَمُ بِمَنْ ضَلَّ عَنْ سَبِيلِهِ وَهُوَ أَعْلَمُ بِالْمُهْتَدِينَ ”*Invite to the way of your Lord with wisdom and good instruction, and argue with them in a way that is best. Indeed, your Lord is most knowing of who has strayed from His way, and He is most knowing of who is [rightly] guided. (An-Nahl, 16/125; and see* Al-Isra, 17/53). To do this, first, you have to know and understand the phenomenon that you face. *For your reaction to be accurate, you have to stand right where you are.* But if you stand in unrelated points and react accordingly, irreconcilable differences, and thus unsolvable deadlocks will arise.

For this reason, it is necessary to try to be present in the ‘*exact point*’, which is the one that *grants you a global point of view*, or in Spinoza’s words, the point of ‘*sub specie aeternitas*’. To make it more clear, “*The necessity of understanding things from an eternal point of view, of knowing in a single thought without considering the past or the future*[3]*, of being able to scan and examine them with a completely encompassing perspective and paradigm, and of heading towards the capacity to scrutinize...*” In a more effective phrase, "seeing only and always in the present... ‘*There is no death for life now*' (Wittgenstein).”[4] To say in a term that refers to a more friendly and deeper awareness of time; to equip the rhythm of “*ibn al-waqt*”. At this point, as a duty of creation, we should be able to hear in our selves the tension of reading the historical process and fulfilling our obligations to the divine authority at the same time. If we turn to the one and back from the other, then differences and conflicts arise spontaneously because the intransigence and conflicts in these approaches, with the effect of scientific egocentrism and narcissism, are always derived from the tendency to propose one-on-one solutions.

Therefore, the solution, or the way to the solution, is to see the full future. In more direct terms, *the motivation and essence needed to mobilize believers is derived from the Quran and the tradition of the Prophet, while on the other hand, social change should be closely monitored, its inner pattern should be identified, and the inner systematics of the formation should be inspired by appropriate points and a Quranic direction.*

---

[3] Ahmet Cevizci, *Felsefe Sözlüğü*, Paradigma Yayıncılık, İstanbul 2010, p. 1464.
[4] Ömer Naci Soykan, *Felsefe ve Dil-Wittgenstein Üstüne Bir Araştırma*, Kabalcı Yayınevi, 1st Edition, İstanbul 1995, p. 20-25.

It is possible to say that *"our duty is to create genuine alternatives*!"

In creating a genuine alternative, first, the destructive appeal of *the mythos of modernization* must be eliminated. Its clearance should be revealed. Contrary to the positive connotations it is clothed in, it must be proven that Modernism is a process leading to the common destruction of humanity with its dominant paradigm. An analysis and proof oriented, keen interpretation of history... It should be emphasized once again that it is (and it especially was at the end of the 19th and the beginning of the 20th centuries) a movement of doctrine and ideas aimed at renewing and adapting theology [in general], and the Catholic faith in particular, in accordance with modern scientific discoveries and the general development of the world[5].

Muslims themselves, on the other hand, must identify the elements of belief and practice that have stalled them in the historical process. However, this centric reality should always preserve its place: *The history of Muslim societies, however, only occurs, matures and rises around the Quranic faith and the tradition of the Prophet!* And the Quran predicts individuals and societies effectively. From this point of view, believers should now turn to the spiritual identity purification. The emotions and informational accumulations that have been between the Quran and their hearts and minds should be placed appropriately. As an internal feature, a historical structure cannot appear until a genuine commitment to and love for Allah and his message are established; therefore, during this process, references should be to the Quran and the true prophetic tradition. We, as the believers, should hold on to the question, أَلَمْ يَأْنِ لِلَّذِينَ ءَامَنُوا أَنْ تَخْشَعَ قُلُوبُهُمْ لِذِكْرِ اللَّهِ وَمَا نَزَلَ مِنَ الْحَقِّ وَلَا يَكُونُوا كَالَّذِينَ أُوتُوا الْكِتَابَ مِنْ قَبْلُ فَطَالَ عَلَيْهِمُ الْأَمَدُ فَقَسَتْ قُلُوبُهُمْ وَكَثِيرٌ مِنْهُمْ فَاسِقُونَ *"Has the time not come for those who have believed that their hearts should become humbly submissive at the remembrance of Allah and what has come down of the truth? And let them not be like those who were given the Scripture before, and a long period passed over them, so their hearts hardened; and many of them are defiantly disobedient."* (Hadid, 57/16), once again and purify.

In short, today, the Muslim scholars need high motivation and to get rid of the current indistinctness, together with the feeling of "*I can not do!*". Accordingly, they need a resurgent incentive, a suggestion of self-confidence from the exalted, that they have the merit of offering solutions. Moreover, a constructive perception, not destructive and diminutive, should be formed in the face of the modest scientific accumulation that engulfs them with a sense of inadequacy. By taking this acquis sentence with a spirit and effort that elevates it to the position of the alternative and problem-solving discourse of its era, their vital essence must be maintained, and the secondary elements and characteristics specific to their time should be left. Thus, the acts of faith and religious practices that will always face life will gain continuous activity and will continue to be on the agenda of beings!

[5] http://www.cnrtl.fr/definition/modernisme.

الله أعلم بالصواب

References

- Cevizci, Ahmet, *Felsefe Sözlüğü*, Paradigma Yayıncılık, İstanbul 2010.
- http://www.cnrtl.fr/definition/modernisme.
- Soykan, Ömer Naci, *Felsefe ve Dil-Wittgenstein Üstüne Bir Araştırma*, Kabalcı Yayınevi, 1st Edition, İstanbul 1995.
- Tokat, Latif, *Varoluşçu Teoloji*, Elis Yayınları, Ankara 2013.

التفاعل السريع مع الوجود؛ فلنسارع إلى تحديث نظرتنا للذات الإلهية الأبدية*

أ. د. صادق قيليج

جامعة أتاتورك – كلية الإلهيات؛ قسم التفسير: sadikkilic@hotmail.com

ترجمة: محمد طوباجه

الخلاصة:

إن جريان الأحداث التاريخية بهذه السرعة يحدث شرخاً بين الماضي والحاضر، فمن أجل السيطرة على هذا التغير السريع يتوجب على كل فرد مسلم أن يتحمل المسؤولية التي تقع على عاتقه في تحقيق صحوة توعوية من خلال قيامه بالمهمة التي كلفه الله بها والتي تتجسد في الآية الكريمة ﴿ كُنتُمْ خَيْرَ أُمَّةٍ أُخْرِجَتْ لِلنَّاسِ ﴾ [سورة آل عمران: ١١٠]، بدلاً من اختزال الإنسان ضمن إطار المفهوم المادي البحت فقط، هذا أولاً!

وثانياً: الارتقاء إلى مستوى عالم الحقيقة الموجود في القرآن الكريم والسنة النبوية الشريفة، وهما الأصل الثابت الذي لا يتغير، وذلك من خلال التخلص من النموذج الغربي في نظرته للعلم ومن الفكر المتقولب الذي يسوقونه.

الكلمات المفتاحية: قرآن، الوجود، التحديث، الحقيقة، التغريب.

Acil Varoluşsal Eylem: İlahi Ebedi Öz'ü Güncellemeye Koşalım

Özet

Dünya tarihinin hızlı akışı, dün ile bugün arasında bir kopukluk yaratmaktadır. Bu akışı anlamlı bir zemine oturtma konusunda Müslüman bireyler de önemli roller üstlenmek durumundadır. Bunlardan biri insanı tek boyuta indirgeyen maddî bakış açısını derinleştirerek, Allah Teâlâ'nın kendilerine yüklemiş olduğu "insanlık için çıkarılmış en hayırlı ümmet" misyonunu yerine getirecek bilinçsel uyanışı sağlamaktır. İkincisi ise Batı'nın paradigmasından, bilgiye bakış açısından ve düşünce kalıplarından kurtularak, değişmeyen asıl olarak Kur'ân ve sahih nebevi gelenek çerçevesinde kendi hakikat dünyalarını yükseltmektir.

Anahtar Kelimeler: Kur'ân, varoluş, modernizm, hakikat, yabancılaşma

* وهذه هي الترجمة العربية للدراسة بعنوان "Acil Varoluşsal Eylem: İlahi Ebedi Öz'ü Güncellemeye Koşalım!" التي نشرت في العدد الثّالث من مجلة الإلهيات الأكاديمية. (صادق قيليج، التفاعل السريع مع الوجود؛ فلنسارع إلى تحديث نظرتنا للذات الإلهية الأبدية، الإلهيات الأكاديمية، ٢٠١٦، العدد: ٣، ص ١-٨). من الواجب أن يستند في الإقتباس إلى المقالة التركية.

Urgent Existential Call:
Let's Run To Update Divine Eternal Essence

Abstract

Rapid flow of the history of the world creates a gap between yesterday and today. Muslim individuals are required to undertake important roles in order to convey this flow into a meaningful base. One of them is to create a consciousness awakening in order to fulfil God's mission to human being as "most favourable ummah brought from mankind" by deepening the materialist perspective which deducts human into one dimension. Second one is to get rid of from Western paradigm and its knowledge perspective and raise the Qur'an and authentic Prophetic traditions, as unchanging essence.

Keywords: Qur'an, existent, modernize, truth, alienation

عندما نقارن تاريخ الكون مع عملية كينونته نلاحظ التقارب الزمني، وعندما نقوم بتقييم تاريخ الكون في ذاته نجد أنه تعرض لتبدلات وتحولات وتغيرات سريعة ومختلفة، وهذا يعني أنه لم يبق أي رمز مشترك بين المستقبل والحاضر أو بين الحاضر والماضي.

إن هذا الجريان الزمني – الذي يبدو وكأنه لا شيء مقابل تاريخ تشكل الكون الذي نشعر بأزليته – يتكون من حقب وفترات تاريخية لها دلالات ذات معنى، ولكي نحصل على السعادة الحقيقية فلا شك ولا ريب أنه تقع بعض المسؤوليات على عاتق الإنسان عامةً والمسلمين المؤمنين بالحقيقة خاصةً.

سنحاول تقديم هذه المسؤوليات والالتزامات الإنسانية فيما يتعلق بالكينونة على مرحلتين:

أ- المرحلة الأولى: الصحوة التوعوية:

إن مشكلاتنا تصبح أكثر تعقيداً يوماً بعد يوم، وهذا ما يؤدي لجعلها صعبة الحل بعد أن تراكمت وأصبحت حقيقة اجتماعية وإنسانية مما يضطرنا لإيجاد الحلول الجدية المناسبة لها.

وفيما يتعلق بعلاقة الإنسان بالمادة يمكننا اختصار سبب كل هذه المشكلات بكلمة واحدة ألا وهي أنها بدأت بسبب النظر للأشياء من زاوية واحدة وهي النظرة المادية. فالكون وجميع الكائنات الحية الموجودة فيه وجدت من أجل الإنسان وهذا ما أكسبه قيمة معنوية كبيرة، ولكن عندما تجردت الكائنات من البعد المعنوي الميتافيزيقي أصبحنا مجتمعاً لا يهتم إلا بالماديات والأشياء المحسوسة ضمن عالم منغلق على نفسه وضيق الأفق.

ما بين ظهور المصادر المهمة للعلم والمعرفة التي تضيء درب الإنسانية وبين تركها للنسيان نجد أنه تم قبول حصر التطور والارتقاء ضمن إطار الفعل الإنساني الذي يبدأ من الإنسان وينتهي إليه، أي يتطور بشكل

أفقي بدلاً من التطور التراكمي حيث يسمو ويرتفع نحو الأعلى إلى أن يصل إلى سدرة المنتهى. بخلاف ادعاءات عالم الفلسفة الوضعية والمنطق «كارل بوبر – Karl R. Popper'ın»، حيث يقول: إن هذه الكيفية (السفالة التاريخية) أظهرت نقصها وعجزها، كما لو أن الإنسان يتقدم بسرعة نحو هدف وهمي لا طائل منه، أي أنها تمثل حقبة زمنية فاسدة.

إن الذي يشعر أن جذوره موازية لأصل الكائنات والوجود فقد سبق نفسه، سواء الآن أم في المستقبل، حيث تم حصر ثراء وغنى التاريخ الإنساني ومفهوم الآخرة ومراقبة الله وخلاصة الكون وجوهره (زبدة الكائنات) بين حقبتين زمنيتين قاحلتين، وهذا المفهوم خطأ. فالخطأ الفادح هنا أنه لا يمكن كشف سر وجود الإنسان من خلال المفهوم الذي يقول: إن الإنسان خلق من قِبَلِ الله، وأنه سيعود إليه. وبتعبير آخر – كعالَمَ غير واضح تماماً – فإن المصادر الأساسية التي تحلل وجود الإنسان هي ما تتجاوز الإنسان، أي القدرة التي بإمكانها إضفاء الصفة المعنوية على الكائنات، يعني حقيقة وجود الخالق الحقيقي وهو الإله الرب، فإذا نظرنا لتطور الوجود والكائنات من منظور عقلي مطلق هكذا، ومن خلال فكر الإنسان المحدود والضعيف بدلاً من النظر من منظور إلهي عندئذ تطغى المادة على المعنى والكم على الكيف والجودة، كما يحدث الآن في يومنا هذا، حيث تم نسف الروح والمعنى في الإنسان، وتم قص أجنحتها، فأصبح تقييم الأشياء من خلال المادة فقط دون المعنى.

إذن ففي هذه الحالة من سيتحمل المسؤولية فيما يتعلق بمستقبل الإنسان؟ ومن سيقف أمام هذا الفكر الذي يفصم الإنسان عن ذاته؟ ومن سيقف أمام المفهوم العلماني المدنس للتاريخ، والذي لا تألفه الطبيعة البشرية؟! ومن ذا الذي سيجتث هذا المفهوم الخاطئ من الأذهان؟ في حين أن كل مشكلة متعلقة بالإنسان تقلقه، وكل ما يفصم الإنسان عن ذاته وعن النظام الداخلي للكون يعتبر ضمن إطار الكائنات، لذلك فإن ما يهم الإنسان هو الاهتمام بمستقبل الكون بشكل مباشر. إذن، فإن الإنسان بإرادته يكتشف الحل ويبث الأمل في روحه، ولهذا يجب على الجميع بلا استثناء أفراداً كانوا أم جماعات أن يقفوا في وجه هذه المعضلة، ألا وهو ابتعاد الأفراد والمجتمعات عن كل ما هو إنساني ورباني، وهذا «الابتعاد» هو ما يرجى من الإنسان اتجاه التاريخ والزمن الغابر.

ومن جهةٍ أخرى – وبالرغم من وجود الفاصل الزمني على مر العصور – فإننا نرى فرقاً نوعياً بين الأمس والحاضر بما يخص الحياة البشرية، فاليوم – بخلاف الأمس – هناك كثير من الأمور يجب أن تكون في قائمة أولوياتنا، فمثلاً ضعف الروح والمعنى والتراجع الفكري وعجز الإنسان والثقافات وخداع الحضارات الزائفة والبعيدة كل البعد عن الحقيقة والتي لا تفي بالغرض. نعم؛ وبالنظر إلى الماضي نجد أن عمر الإنسان أصبح أطول، وأصبح مستوى المعيشة أفضل مما كان عليه من قبل، لكن في المقابل تم وضع تاريخ الإنسان

ضمن إطار فارغ لا يؤبه به. فكل ظَفَرٍ للمادة (المتاع)، وكل صيحة انتصار لها كانت بمثابة السهم الذي يستقر في جسم الإنسان، حيث يزداد شعوراً بالعزلة.

فمن أجل الوصول إلى حل لا بد من تحديد نقطة البداية، ومن الآن فصاعداً يجب عدم التهاون مع هذا الأمر بتاتاً، لكون الإنسان تحت المراقبة الإلهية دائماً. فالنظام الذي سيعرضه هؤلاء الأشخاص الذين يرتقون بأنفسهم حتى يصلوا إلى أفق المعرفة والشعور اللامحدودين هو أعلى مستوى من مستويات التنظيم، فمثلما حققت المجتمعات الغابرة أهدافها من خلال نظام معين، فإننا أيضاً اليوم وبالطريقة ذاتها يمكننا أن نصل لأهدافنا ولا سيما نحن المؤمنون، حيث يتوجب علينا الالتزام بتعاليم هذه الرسالة الربانية التي تصفنا بخير أمة أخرجت للناس حتى نحقق السعادة المطلقة، قال تعالى: ﴿ **كُنتُمْ خَيْرَ أُمَّةٍ أُخْرِجَتْ لِلنَّاسِ تَأْمُرُونَ بِالْمَعْرُوفِ وَتَنْهَوْنَ عَنِ الْمُنكَرِ وَتُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ** ﴾ [آل عمران: ١١٠] صدق الله العظيم.

ب- المرحلة الثانية: الرقي بمستوى عالمنا الحقيقي / المعنوي!

إن البنية الأساسية للمصطلحات والأفكار والكلمات هي بمثابة الحقيقة التي تشكل نسيجاً متكاملاً وعلاقة رئيسة، ولذلك تفقد هذه الكلمات معناها الحقيقي عندما تختص بنظام وفكر معين، إلى أن تظهر من جديد كعنصر دخيل ومؤثر في الأفكار والمفاهيم والمعتقدات المختلفة والمتصارعة فيما بينها.

وهكذا فإن مفردات اللغة تساعد في فهم العالم بشكل أفضل، وتعمل على تكريس رؤية شاملة وجامعة. إن تخيل شكل الوجود وماهيته في أذهاننا يمكن أن نعبر عنها من خلال اللغة لتظهر بشكل حقيقي على أرض الواقع، وتأكيداً على هذا الأمر فإن اللغة كانت تسمى بدار الوجود، وبتعبير آخر يمكننا القول بأن الوجود لا يظهر ولا يكشف عن نفسه إلا من خلال اللغة، وعندما تنتهي الكلمات لا يمكننا أن نفعل شيئاً أبداً(١). فالكلمة - التي يتم انتقاؤها من أجل غاية معينة، والتي تنبعث من المفهوم الثقافي والاجتماعي للعالم، حيث تتخذ طابعاً رمزياً وجيزاً لنموذج الوجود مستخدماً رمزية الكلمة لدى مجتمع معين أو لدى الحضارات الأخرى - يتم من خلالها السيطرة على فكر مجتمع من المجتمعات، وعادة ما تكون كلمات ومصطلحات مطلسمة ورنانة، وفي هذا السياق فإن مصطلح «الحداثة» جعل العالم بأسره يتبع خطواتها شبراً بشبر وذراعاً بذراع، ومثلها الكثير من المصطلحات الخداعة.

الإعصار القادم من الغرب... لقد عارض الغرب معارضة شديدة فكرة ما وراء الطبيعة التي تتجاوز المحسوسات في تشكيل الوجود، بل وأدار ظهره لها تماماً، ووجه اهتمامه نحو الفرد والعقل والمحسوسات التي تجلب المنفعة المادية، ولذلك تحول مفهوم الإنتاج والاستهلاك إلى أسطورة حداثية.

(١) Latif Tokat, Varoluşçu Teoloji, Elis Yayınları, Ankara 2013, s. 73, 74.

إن أتباع النظرية العقلية يعتبرون العقل اللامحدود مصدراً من مصادر القيم بالدرجة الأولى، وتطوراً تاريخياً ملحوظاً نحو التخلص من جوهر القيم الدينية والتقليدية، حيث يوجد عصبين تحيا بهما هذه النظرية وتتطور. وإن أحد أتباع نظرية «توماس – St. Thomas» في القرن العشرين وهو «مارتيانجاكس – Jacques Maritain» (١٨٨٢-١٩٧٣م) أفشى سر هذه النظرية، وهو يعدُّ ابن هذه الثقافة، وقال: «إن هذا الملحد يدعي النجاح في نشر الحداثة العلمية المتعلقة بالثقافة، إلا أنه على العكس تماماً، لم ينجح إلاّ في تفريغ العالم من الروح والمعنى» (٢).

إن الحداثة صرخة نضالية كما يدعون، وقبل تقديمها كمفهوم لأصل الوجود ومن ثم تقديمها كنمط حياة وقحة بنظرنا تم إعداد الأرضية الاقتصادية والاجتماعية والذهنية لها بطريقة شيطانية، وفي هذا السياق فقد تأثرت المجتمعات التي كانت بعيدة عن النظرة المادية البحتة للأشياء بالعقلية الغربية، فانسلخت عن هويتها الأصلية شيئاً فشيئاً، بعد أن وقعت في الشبهة فيما يتعلق بمفهومها الخاص عن أصل الوجود، فالغنى والثراء المادي والدنيوي – الذي يعني الاستهلاك كما تشاء، أي الحرية المطلقة والتقدم والتطور الدائمين، وما شابه ذلك – هو نموذج حديث لأصل الوجود الذي يرتفع ويرتفع فوق أعمدة ممددة، حيث إن عدم الشعور بالأصالة أصبحت بدهية مألوفة لدى الشعوب بسبب ذلك.

علينا أن نبرهن على هذا كالتالي: إن الحداثة أدت إلى أزمة هوية فيما يتعلق بالمخاطرة بأصل الوجود والإنسان، إلا أنها كانت تتضمن عناصر إيجابية بلا شك، فمثلاً التكنولوجيا (التطور التقني) سهلت طرق معيشة الإنسان بشكل عام، وسهلت عملية الاستفادة من المواد الخام الموجودة في الطبيعة بشكل أكبر، كما ساعدت في إيصال المعلومة لأكبر عدد ممكن من الأشخاص، وفي النتيجة فإن المعطيات العلمية والتكنولوجية منذ قديم الزمان إلى يومنا هذا كانت وما زالت تتغذى من المصدر ذاته، حيث قدمت الكثير من الخدمات للإنسانية جمعاء، وفي مقابل ذلك إن الشيء الذي يُكسب التكنولوجيا خصوصيتها هو الهدف من استخدامها والنية من ذلك. ولهذا السبب فإن كل العلوم – مثل الرياضيات والفيزياء والهندسة وغيرها – ليست خارج المألوف، إلاّ أننا قد نجد ونكتشف حضارات قد استخدمت الهندسة وأنواعًا كثيرة من المختبرات لأغراض وأهداف مختلفة، فهذا محتمل.

وفيما يتعلق باتخاذ موقف من طريقة استخدامها فيمكن تعريفها بالفرد المنفتح أو المجتمع المنفتح مثلاً، وبتعبير آخر: إن تقديس الماضي المنغلق بكل ما فيه، وعدم قبول أي شيء جديد يتعلق بالمستقبل كونه مجهولًا، وأيضاً محاولة الحفاظ على التقاليد، وجعل هذه الأمور الغاية العليا، سيجعل الموقف يحيط نفسه بسياج الموت ليس إلاَّ. وفي بداية انتشار الإسلام فإن مثل هذا التبرعم كان نموذجاً ومثالاً حياً لعصر الازدهار أمام جميع

(٢) http://www.cnrtl.fr/definition/modernisme.

المجتمعات التي تبحث عن سبل التقدم والرقي، وبثقة لا متناهية فقد اعتمد الإيمان على العلم، ولم يكن يوماً نظاماً عقدياً يتخذ الجهل جسراً للإنكار.

وهذا يعني أن التاريخ لا يتكرر، وكما قال الفيلسوف «غارد كيرك – Filozof Kierkegaard'ın»: «إن فهمنا للتاريخ الغابر بشكل صحيح يجعلنا نفهم الحدث في المستقبل ونعيشه بشكل أفضل، ولا يمكننا العودة بالزمن إلى الوراء، أو أن نأتي بالمعلومة والتقنية فنصوغها كما يحلو لنا، بل على العكس تماماً، فإن ما يتوجب علينا هو الابتعاد عن ردات الفعل العاطفية المجردة عن الموضوعية في ضوء عقيدة «التسخير»، وذلك من خلال ما يمنحه الله تعالى للإنسان مثل الكون وقوانينه، بل يجب أيضاً التوجه نحو التاريخ الذي يهم أمتنا بعد الآن. فلتكن العناصر الاجتماعية والدينية الخاصة بنا هي الخطط والأهداف التي تعطي العلوم والتكنولوجيا لوناً خاصاً من خلالها. فمن دون أن نهمل النماذج والمفاهيم الأخرى المتعلقة بالكون، وقبل أن نقع في موقف ضعيف وغير مرن وخارج المألوف، علينا أن نطلب وبإصرار تلك الوحدات العملاقة التي تنتج العلم ونطلب ترس التكنولوجيا الفعال ونستخدمه لنستعيد العلم مع هواجسنا وأمنياتنا الإنسانية والمعنوية معاً.

إن لم نبتعد عن المواقف التعصبية والتصادمية المبنية على فكرة الأنا، وإن لم نتبع خطوات العلم والحكمة عن كثب، فإننا سَنَزُجُّ بأنفسنا ضمن حلقة عقيمة ورجعية صلبة، والتي ينبذها القرآن الكريم بشدة، فمن هذه الزاوية يجب علينا أن نتبع وصايا القرآن الكريم التي تقدم لنا المقترحات والحلول المناسبة التي تنعش روح الإنسان وعقله، والقادرة على التجديد ومواكبة الأحداث المتعلقة بالكون والإنسان والمجتمعات التي تعرفنا على ماهيتها وهويتها من خلال وصفها؛ لأنه إن تم الفشل ولم يتحقق الحل المطلوب، وإن تم الابتعاد عن التحليل والتركيب النهائي، فكل ذلك سيؤدي في النتيجة إلى إدانات وردات فعل عكسية سريعة وعجولة أثناء مراحل تشكل الحادثة نفسها. وكنهج عام فإن الفكرة التي تسعى لنيل القبول في أوساط المجتمعات لا بد أن تَرُدَّ على فكرة أو فعل معين بشكل أقوى وأكثر تأثيراً، فالفكرة يجب أن تكون من جنسها أيضاً. قال تعالى: ﴿ٱدۡعُ إِلَىٰ سَبِيلِ رَبِّكَ بِٱلۡحِكۡمَةِ وَٱلۡمَوۡعِظَةِ ٱلۡحَسَنَةِۖ وَجَٰدِلۡهُم بِٱلَّتِي هِيَ أَحۡسَنُۚ إِنَّ رَبَّكَ هُوَ أَعۡلَمُ بِمَن ضَلَّ عَن سَبِيلِهِۦ وَهُوَ أَعۡلَمُ بِٱلۡمُهۡتَدِينَ ١٢٥﴾ [النحل: ١٢٥، وانظر الإسراء: ٥٣]. ولذلك: يجب أولاً معرفة تفاصيل الحادثة التي أمامنا بشكلٍ جيد وشامل، وحتى تكون إدانتنا لموضوع ما محقة وفي محلها فيجب أن نفهم الواقع؛ لأن عدم فهم الواقع بشكلٍ جيد يؤدي إلى توجيه الانتقادات للأشياء، ولذلك تظهر الاختلافات التي لا معنى لها، ولا يتم التوصل إلى حل معقول. ولهذا السبب فإن الشيء «في مكانه المناسب» يكسبك نظرة عالمية ثاقبة للأشياء، فإن وضحنا ذلك حسب المصطلح الذي استخدمه الفيلسوف «سبينوزا – Spinoza» – حيث يجب استخدامه بناءً على فكرة «sup specie aeternitas»، أي: يجب تكوين فكرة عامة وشاملة عن الأشياء منذ

الأزل وإلى الأبد (٣)، ومن دون أخذ الماضي والحاضر والمستقبل بعين الاعتبار - لا يتكون لدينا نظرة عامة ودقيقة للأشياء، وبعبارة أصح يمكننا القول: إنه يجب أن نُلقي نظرة عامة على الأشياء في وقتنا الحاضر أيضاً. فالآن لا مكان للموت بيننا «Wittgenstein» (٤)، وإن وضحنا ذلك عن طريق المصطلحات التي تذهب بنا إلى العصور القديمة من خلال معنى الإنسان بأنه «ابن الوقت» أي الذي لا يأسف على الفائت ولا ينتظر الوارد. فهنا نحن كعناصر الوجود، وظيفتنا هي أن نشعر في أنفسنا بضرورة أداء المسؤولية التي تقع على عاتقنا تجاه المقام الرباني، وذلك من خلال معرفة مجريات الأحداث التاريخية منذ الأزل وإلى الأبد. إذا قمنا بالاهتمام في جزء معين دون الجزء الآخر من أجزاء الحقبة الزمنية، عندئذ يظهر لدينا الاختلافات والصراعات ويصبح لدينا منهج ذو نظرة أحادية مركزها «الأنا» النابعة من هذه الاتجاهات التي تقترح علينا الحلول من وجهة نظرها وحدها فقط، وتفرضها فرضاً على الآخرين. والحل أو ما يؤدي إلى الحل هو التحلي ببعد النظر والبصيرة، وبتعبير أصح؛ عندما يتم تحريض المؤمنين على أمر معين، يجب أخذ القرآن الكريم والسنة النبوية الشريفة بعين الاعتبار من جهة، ومراقبة حركة التغيير الاجتماعي عن كثب من جهة أخرى، لذلك يجب تشخيص النسيج الداخلي والمنهج الداخلي بشكلٍ جيد بناءً على وحي القرآن.

نستطيع أن نقول: إن وظيفتنا بالدرجة الأولى هي تشكيل بديل مناسب للأشياء، فعند تشكيل بديل مناسب للأشياء، يجب القضاء على جاذبية الأسطورة التي تسمى بـ«العولمة» وبشكلٍ كامل أولاً، ثم بعد ذلك القيام بفضحها وبيان أصلها ونشأتها للجميع، ويجب أيضاً إظهار حقيقة زيفها وأن مضمونها يختلف تماماً عما يظهر لنا، بل وأنها ستودي بالمجتمعات إلى الهاوية إن لم نتدارك خطرها. فبعد التحليل والبحث الدقيق تبين أن أصل ظهور «العولمة» كان في نهاية القرن التاسع عشر للميلاد وفي بداية القرن العشرين للميلاد، ويجب التأكيد - من خلال البحوث العلمية الحديثة التي تتناسب مع تطور العالم بشكل عام - على أن العولمة وليدة نظرية دينية وفكرية، ولا سيما (الكاثوليكية) التي تسعى جاهدة لتجديد وتسويق نفسها بحيث يقوم الجميع بالتكيف والتأقلم معها (٥). ومن جهة أخرى يجب على المسلمين على وجه الخصوص إظهار العناصر الاعتقادية القادرة على مجابهة هذا الفكر الخطير وتفعيلها، فيجب أن نضع هذهِ الحقيقة نصب أعيننا، والتي تقول: «يتشكل تاريخ المجتمعات الإسلامية ضمن إطار القرآن الكريم والسنة النبوية الصحيحة، ثم يتطور ويسمو، مع الاهتمام بالأفراد والجماعات المتأثرة بالقرآن الكريم. ولهذا عندما ننظر للأمور من هذه الزاوية ندرك أن ما يجب على المسلمين هو البحث عن الهوية المعنوية، التي من المفترض أن تحتل حيزاً وسطًا كمخزون عملي بين القلب

(٣) Ahmet Cevizci, Felsefe Sözlüğü, Paradigma Yayıncılık, İstanbul 2010, s. 1464.

(٤) Ömer Naci Soykan, Felsefe ve Dil-Wittgenstein Üstüne Bir Araştırma, Kabalcı Yayınevi, 1. basım, İstanbul 1995, s. 20-25.

(٥) http://www.cnrtl.fr/definition/modernisme.

والقرآن من جهة، وبين العقل والقرآن من جهة أخرى، بدلاً من بعض الأفكار الخاطئة والشعور غير المناسب بالنسبة لنا. وكخصوصية؛ قبل أن يتكون لدينا عشق لله وحب الارتباط برسالته بشكلٍ صحيح وإرادي، لا يمكن ظهور هيكلية تاريخية، ولهذا السبب وطيلة هذه الفترة يجب العودة إلى القرآن الكريم والسنة النبوية المطهرة كونهما أصلين لا يمكن أن يطرأ عليهما أي تغيير. وبناء عليه يجب علينا نحن المؤمنين أن نستجيب للمساءلة الإلهيّة حتى نغير واقعنا بأيدينا ونتخلص من الشوائب الفكرية مجدداً. قال تعالى: ﴿ ۞ أَلَمْ يَأْنِ لِلَّذِينَ ءَامَنُوٓاْ أَن تَخْشَعَ قُلُوبُهُمْ لِذِكْرِ ٱللَّهِ وَمَا نَزَلَ مِنَ ٱلْحَقِّ وَلَا يَكُونُواْ كَٱلَّذِينَ أُوتُواْ ٱلْكِتَٰبَ مِن قَبْلُ فَطَالَ عَلَيْهِمُ ٱلْأَمَدُ فَقَسَتْ قُلُوبُهُمْ ۖ وَكَثِيرٌ مِّنْهُمْ فَٰسِقُونَ ١٦ ﴾[الحديد: ١٦]. وباختصار: في يومنا هذا يحتاج العلماء المسلمون إلى رفع المعنويات، والتخلص من الفكر الانهزامي الذي يستحوذ عليهم من خلال العبارة التي تقول: «أنا لا يمكنني تحقيق أي إنجاز»، وبدلاً من هذهِ الأفكار السلبية لابدّ من زرع الأفكار الإيجابية، وذلك بزرع الثقة في النفوس والتشجيع على رفع الهمم، والخلاص من الشعور بالعجز وعدم القدرة على الإنجاز، ولذلك يجب أن يُنظر للعلم الشرعي المتوارث على أنه عامل فعال من عوامل البناء وليس عاملاً من عوامل الهدم. يجب الاهتمام في جملة المكتسبات هذه، بروح السعي والجد لرفعهما إلى مستوى عال من الرقي الذي يعطيها القدرة على حل المشكلات الموجودة؛ لكي تحل كبديل فعال ومناسب بكل جدارة حتى يتم الاستمرار في جوهر الحيوية هذهِ، مع الحفاظ على الخصوصيات، وبذلك ستكون عملية تطبيق الدين أكثر حيوية ونشاطاً واتّسَاقًا مع الحياة اليومية.

والله أعلم بالصواب.

المراجع:

- Cevizci, Ahmet, Felsefe Sözlüğü, Paradigma Yayıncılık, İstanbul 2010.
- http://www.cnrtl.fr/definition/modernisme.
- Soykan, Ömer Naci, Felsefe ve Dil-Wittgenstein Üstüne Bir Araştırma, Kabalcı Yayınevi, 1. basım, İstanbul 1995.
- Tokat, Latif, Varoluşçu Teoloji, Elis Yayınları, Ankara 2013.